

3. Adaylık süresindeki başarılarının yeterli görülmemesi durumunda, bunun nedenleri, aday öğretmenlere bildirilmelidir.

4. Başarıları yeterli görülmeyen aday öğretmenlere, başarı düzeylerinin yeterli olduğunu kanıtlayıcı olanağı (kimi yönlerden başarısız sayılmaya karşı itiraz hakkı) tanınmalıdır (m.37).

II. ADAYLARIN EĞİTİMİ

A) Eğitimin amacı

Genel anlamda eğitim, bireyde istendik davranışlar geliştirmeyi amaçlar. Çağımızda **eğitim** kavramı salt, gelişme dönemindeki bireyin yetiştirilmesini kapsayan etkinlikler olmaktan öte, yaşamın bütün dönemlerini kapsayan süreç olarak algılanmaktadır.

Genel eğitim dışında kalan kimi eğitim etkinlikleriyle, kişilere, belirli bir alana yönelik beceriler kazandırılmaya, onların işlerine uyum sağlamalarına çalışılır: Çıraklık eğitimi, turizm rehberi eğitimi, adaylık eğitimi gibi.

Adaylık eğitimi, genelde kamu görevlerine ilişkin konularda; özelde adayların kendi alanları olan iş kollarında, ilk göreve başlamaları evresinde yapılır.

Bütün meslek ve sınıflara ilk atamayı izleyen belirli bir süre, **adaylık dönemi** olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemde, aday kamu görevlisinin genel kamu görevleri ile kendi mesleğine ilişkin konularda eğitilmesi yasanın öngördüğü bir zorunluluktur (657 sayılı yasa, m.54).

Aday kamu görevlisinin, adaylık döneminde eğitim alması, bu eğitimi başarı ile tamamlaması, asıl kadroya atanmasının koşuludur. Eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfındaki öğretmenlik görevine ilk atanan aday öğretmenler; genel kamu görevlerini, ayrıca öğretmenliği ilgilendiren konularda adaylık eğitimi görürler.

Adaylık eğitiminin başlıca amaçları şunlardır:

a) **Genel kamu görevleri** ile ilgili olarak; aday öğretmenlerin anayasaya, Atatürk ilkelerine, devrimlere, ulusal bütünlük ilkesine bağlı; yasaları uygulamada yetenekli ve yansız, eşitlik kuralına uyan; yurt ve ulus değerlerini seven, koruyan; bilinçli, çağcıl, demokrat, iş disiplini tam ve verimli olacak biçimde yetişmelerini sağlamaktır.

b) **Öğretmenlik mesleği** ile ilgili olarak; görevin gerektirdiği bilgilere sahip ve bunları uygulamada başarılı; zaman ve kaynak kaybına neden olmadan hizmetin verimliliğini sağlayacak yöntemlerle teknikleri uygulayabilen öğretmenler yetiştirmektir.

Görüldüğü gibi, **adaylık eğitimi**, yasal dayanaklı; amaçları belirli bir gelişme ve uyum sağlama çalışmasıdır. Kamu görevinde çalışanların devlet hizmetlerinin kurallarını bilmeleri, bağlayıcı kurallara uygun davranmaları esastır. Tersi durumda, kamu görevlisi kusurlu ya da suçlu olur. Adaylar, görevlerin yasal, doğru, tam yürütülmesi gereği de gözetilerek adaylık eğitimine alınırlar.

Kimi konuların adaylık eğitimi kapsamına alınması, yasaların güvencesinde bulunan özlük haklarını öğretmeyi de amaçlar. Böylece öğretmen; yasalardan kaynaklanan haklarını bir ölçüde öğrenmiş, bunları yerinde, zamanında ve etkili biçimde kullanma yolunda ilk adımı atmış olacaktır.

Adaylık eğitiminin amacı iki boyutludur. Bunlardan biri; kamu görevlerine başlayanların hak, yetki ve sorumlulukları yönlerinden bilgilendirilmeleridir. İkincisi ise, bu yolla, memurlar eliyle yürütülecek hizmetlerin niteliğinin yükseltilmesidir.

B) Eğitimin planlanması

1. Eğitim programlarını hazırlama görevi

Milli Eğitim Bakanlığı'nda adaylık eğitimi programlarının hazırlan-

ması Merkezi Eğitim Yönetme Kurulunun görevleri arasındadır. Bu kurul, bakanlık merkez örgütünde kurulur ve çalışır. **Milli Eğitim Bakanlığı Aday Memurlarının Yetiştirilmesine İlişkin Yönetmelik** gereğince eğitim programlarını hazırlar (m.7).

Merkezî Eğitim Yönetme Kurulu, eğitim programları ile ilgili olarak araçları, eğitim yapılacak yerleri, eğitim sürelerini, sınavlara ilişkin esasları ve eğitici personelin niteliklerini belirler.

2. Eğitim programlarının hazırlanmasında aşamalı yaklaşım

Adaylık eğitiminin üç aşamasından herhangi birisinde başarısız olmak, öteki aşamalarda gösterilecek başarıyı anlamsız kılar. Bundan dolayıdır ki, uygulamada, temel eğitimde başarısız sayılan bir adayın hazırlayıcı eğitim aşamasına alınmasının herhangi bir yararı ya da gerekçesi yoktur. Önce temel eğitim bölümünde yer alan konuların ele alınması, temel eğitimin sonunda yapılan sınavda başarı gösterilmesi durumunda hazırlayıcı eğitime başlanması gerekir. Milli Eğitim Bakanlığı Aday Memurlarının Yetiştirilmesine İlişkin Yönetmelik (m.36) uyarınca **“Aday memurlar adaylık eğitiminin herhangi bir devresinde başarılı olmadıkça bir üst devresine alınmazlar...”** Bu kural, eğitimin aşamalı bir yaklaşımla planlandığını göstermektedir.

Uygulamalı eğitimin yürütülmesi, öğretmenin görevli olduğu eğitim kurumunda yapılan çalışmaların içinde bulunmak, görev almak, bilgilerini uygulamak biçimlerinde gerçekleştirilmektedir.

3. Eğitim eksikliğinin tamamlanması

Yönetmeliğe göre **temel eğitim 50, hazırlayıcı eğitim 110, uygulamalı eğitim** de 220 saattir (m.10/c,13/b,24/c). Bunlar alt sınırlardır. Üst sınırlar da belirlenmiştir. Temel eğitimin süresi toplam on günden az, iki aydan çok olamayacaktır (m.10/c). Hazırlayıcı eğitim de en az bir ay, en çok üç ay sürecektir (m.13/b). Uygulamalı eğitimin süresi de iki ay ile beş ay arasında değişebilecektir.

Adayların, aksatmadan programlara katılmaları asıdır. Ancak özürleri nedeniyle bu üç aşamadaki eğitimden herhangi birinin 1/5'ine katılma olanağı bulamayanların ders eksikliklerini ayrıca kapatmaları zorunludur (m.38). Eksikliğin ne zaman, nasıl kapatılacağını planlamak, uygulamaya koymak, adaylara duyurmak il ya da ilçe eğitim ve sınav yürütme kurulunun görevidir.

Temel eğitim, hazırlayıcı eğitim ve uygulamalı eğitim görmekte iken silâh altına (askere) alınan adayların da askerlik bitiminde eksik kalan eğitimlerini tamamlama yükümlülükleri vardır (m.40).

4. Ayrık eğitim

Gerekli görülen hizmet alanlarındaki aday öğretmenlerin, rehber öğretmen gözetiminde derse girerek de eğitimlerini tamamlaması olanağı bulunmaktadır. Ancak bunun bakan onayına dayandırılması gerekmektedir (m.39). Belli hizmet alanlarıyla sınırlı olarak özel ve ayrık bu uygulama; 05.09.1995 günlü, 107845 sayılı bakanlık genelgesi ile ve koşulların zorlayıcılığı gerekçe gösterilerek geliştirilmiştir. Bakanlığın 13.9.1995 gün ve 115079 sayılı genelgesinde **“Aday öğretmenlerin adaylık eğitimlerinin, yönetmeliğin 39'uncu maddesi hükmü gereğince, rehber öğretmen gözetiminde müstakil derse girerek tamamlattırılması”** biçimindeki anlatımın ne anlama gelmediği açıklanmaktadır. Bu anlatıma göre rehber öğretmen gözetimindeki bağımsız dersler, adaylık eğitimiyle ilişkilendirilemez. Aynı anlatım, adaylık eğitimine ilişkin çalışmalar ile bağımsız derslerin rehber öğretmenle birlikte yürütüleceği anlamına da gelmez. Genelgede bu konuda şöyle denilmektedir:

“Aday öğretmenlerin adaylık eğitimlerinin, yönetmeliğin 39'uncu maddesi hükmü gereğince, rehber öğretmen gözetiminde müstakil derse girerek tamamlattırılmasına ilişkin ifadeden, bu öğretmenlerin temel, hazırlayıcı ve uygulamalı eğitimin herhangi birine tabi tutul-

mayacakları anlamı çıkarılmayacağı gibi aday öğretmenin adaylık eğitim programlarına ilişkin çalışmalarıyla, müstakil ders görevinin fiilen rehber öğretmenle birlikte yürütülmesi anlamı da taşımamaktadır.”

C) Adaylık eğitiminin aşamaları

Aşağıda, adaylık eğitiminin üç aşaması ile ilgili özet bilgiler verilmiştir.

1. Temel eğitim

Temel eğitim, tüm kamu görevlilerinin bilmek, uymak, uygulamakla yükümlü buldukları konu ve kuralları kapsar. Millî Eğitim Bakanlığı Aday Memurlarının Yetiştirilmelerine İlişkin Yönetmelik (m.10), temel eğitim aşaması ile ilgili birtakım ilkeleri içermektedir. Bu ilkeler, aday memurlara devlet memurlarının ortak özellikleriyle ilgili bilgilerin verilmesini gerektirmektedir. Aynı ilkelere göre; sınıfı ve kadrosu ne olursa olsun, ortak bir program, aday memurların öğrenim durumları göz önünde bulundurularak uygulanacaktır. Temel eğitimin (dönem sonunda yapılan sınavlar için harcanacak zaman da içinde) en az 50 saatlik programı; on günden az, iki aydan çok olmayacak bir sürede uygulanacaktır. Temel eğitimin başlama süresi, Merkezi Eğitim Yönetme Kurulunca belirlenecektir.

Yönetmelik (m.12), temel eğitim programının, eğitim ve sınav yürütme kurullarının sorumluluğunda uygulanmasını öngörmüştür. Uygulama sona erince, aynı kurullar tarafından bir sınav yapılır. Eğitim ve sınav yürütme kurullarının merkez ve taşra örgütlerinde kimlerden oluşacağı, yönetmeliğin 8. maddesinde belirtilmiştir.

Temel eğitim sürecinde ele alınacak konular şöyle belirlenmiştir (m.11):

- a) Atatürk ilkeleri
- b) T.C. Anayasası
- c) Genel olarak devletin yapısı
- d) Devlet Memurları Yasası
- e) Yazışma kuralları ve dosyalama yöntemleri
- f) Devlet malını koruma ve savurganlığa karşı önlemler
- g) Halkla ilişkiler
- h) Gizlilik ve gizliliğin önemi
- i) Devrim Tarihi
- j) Milli Güvenlik Bilgileri
- k) Türkçe Dilbilgisi kuralları

Bu konuların işlenmesinde, adayların hizmet sınıfları, öğrenim düzeyleri gözetilir. Programın uygulanma süresi, on günden az, iki aydan çok olamaz. Bu (on günlük alt ve iki aylık üst) sınırlar içinde kalmak koşuluyla temel eğitim çalışmalarının başlama ve bitme günleri, Merkezi Eğitim Yönetme Kurulunca belirlenir.

Temel eğitim programının uygulanmasından (genel olarak) beklenen yararlar şunlardır:

Temel eğitim sonunda adaylar;

- a) Devletin kuruluşu, kamu hizmetine ilişkin kavramlar, devletin temel organları, yasama, yürütme, yargı erkleri ile merkezi ve yerinden yönetim kurum ya da kuruluşlarının yetkileri, kamu hizmetleri ile bu hizmetleri yapacak olanlarda aranacak nitelikler hakkında gerekli bilgileri kazanırlar.
- b) Atatürk ilke ve devrimlerini benimserler.
- c) İlgilerini, kamu çalışanlarının görev ve sorumlulukları, atama, yer

değiştirme, izin, yükselme, hak ve hak arama yolları gibi temel kavramlar üzerinde yoğunlaştırabilirler. Bu kavramlar hakkında edindikleri bilgilerden etkilenmiş biçimde davranabilirler.

d) Türkçenin ulusal birliğimizi sağlamadaki değerini, dilimizin yapısal özelliklerini, kurallarını, noktalama imlerini, yazım kurallarını, yazışmalarda uyulması gereken esasları, gizlilik derecelerini, dosyalama teknik ve yöntemlerini öğrenir; öğrendiklerini uygulamaya yansıtabilirler.

e) Kamu çalışanı olarak halkla ilişkilerde, kişilere hizmet sunmada (anayasal kurallara göre) ayrımsız, eşit davranma; kamu adına görevli olduğu bilincine ulaşma ve insan haklarına saygılı olma yönlerinden buldukları düzeyi yükseltirler.

2. Hazırlayıcı eğitim

Eğitimin bu aşaması için yönetmeliğin saptadığı ilkelerden biri, hazırlayıcı eğitimin hedefi ile ilgilidir. Hedef; aday memurların buldukları kadronun, üstlendikleri görevlerin gerektirdiği bilgi ve becerileri kazanmalarını, göreve uyumlarını sağlamaktır. Bu aşamada verilecek eğitimin öteki ilkeleri, sürelerle ilgilidir. Temel eğitimin bitiminden sonra başlayacak olan hazırlayıcı eğitimin en az 110 saatlik programı; bir aydan kısa, üç aydan uzun olmayan bir süre içinde uygulanacaktır (m.13). Programı uygulama, daha sonra da adayların bu eğitim aşamasında sağladıkları başarı düzeylerini saptamak amacıyla yapılacak sınavları gerçekleştirme sorumluluğu, temel eğitim aşamasında olduğu gibi, eğitim ve sınav yürütme kurullarına verilmiştir (m.15). **Hazırlayıcı eğitim** aşamasında; bakanlık örgütünün tanıtımı, görevleri, örgütsel yapısı, mevzuatı, öteki kurumlarla ilişkileri üzerinde çalışılır. Yine bu eğitim sırasında; aday memurun görevleriyle ilgili konular ile Merkezi Eğitim Yönetme Kurulunun uygun göreceği öteki konular incelenir (m.14).

Hazırlayıcı eğitim ile adayların hizmet sınıfları ve görev alanlarının gerektirdiği bilgi ve becerileri kazanmaları amaçlanmıştır. **Temel eğitimde**, bütün kamu görevlilerinin bilmek, uygulamak durumunda oldukları konuların ele alınması planlanmışken, **hazırlayıcı eğitimin** konusu adayın kendi iş kolu ile ilgilidir.

Örneğin sağlık, genel idare, eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfında olan adayların tümü; ayırimsız, temel eğitim kapsamındaki ortak eğitim konularından sorumludur. Hazırlayıcı eğitimde ise, daha çok, her hizmet sınıfını ilgilendiren (farklı) eğitim konularında, sadece, o sınıfta bulunan aday memurlar yetiştirilir.

Aday öğretmenlerin, **hazırlayıcı eğitim** döneminde; öğretmenlik mesleği ile ilgili konularda bilgilendirilmeleri, uygulamada karşılaşacakları güçlükleri gidermeye yönelik konularda yetiştirilmeleri sağlanır. Bu nedenle **hazırlayıcı eğitim** süresi, **temel eğitim** için ayrılan sürenin iki katından da uzundur (m.13/b).

Hazırlayıcı eğitim programının içerdiği konular şunlardır:

- Türk milli eğitim sistemi
- Milli Eğitim Bakanlığının örgütsel yapısı
- Personelin özlük hakları
- Hizmet (eğitim ve öğretim, genel idare, teknik hizmetler, sağlık hizmetleri, yardımcı hizmetler...) sınıfları ile ilgili konular

Görüldüğü gibi, **hazırlayıcı eğitim** kapsamına alınan konulardan ilk üçü, hizmet alanlarının tümü için ortaktır. Sözgelimi bakanlık kadrolarına aday olarak atanmış hekim, teknik hizmet elemanı, sürücü, memur ya da hizmetliler de, aday öğretmenler gibi, ilk üç konuda (Türk eğitim sistemi, Milli Eğitim Bakanlığının örgütsel yapısı ve personelin özlük hakları konularında) adaylık eğitimine alınırlar.

Aday öğretmenlerin, **hazırlayıcı eğitim** kapsamında bilgi ve beceri kazanmaları gereken öteki konular; **öğretim ilkeleri ile yöntemleri, ders araç ve gereçleri, rehberlik, yıllık planlar, ünite planları, günlük planlar, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası, 430 sayılı Eğitim Birliği Yasası (Tevhid-i Tedrisat Kanunu), öğretmenleri ilgilendiren öteki yasalar, tüzükler, yönetmeliklerdir.**

3. Uygulamalı eğitim (staj)

657 sayılı yasada **“uygulamalı eğitim”** kavramı, **“staj”** sözcüğü ile anlatılmış (m.55); **“uygulamalı eğitim aşaması”** da **“staj devresi”** olarak adlandırılmıştır (m.56). 21.2.1983 gün ve 83/6061 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilen, 27.6.1983 günlü, 18090 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren **“Aday Memurların Yetiştirilmelerine İlişkin Genel Yönetmelik”**te de **“uygulamalı eğitim”** yerine **“staj”** sözcüğü yeğlenmiştir. Adı geçen yönetmelik (m.3/f) ile **“staj”** kavramının **“aday memurlara kurum veya kuruluşlarındaki görevleriyle ilgili olarak yapılan uygulamalı eğitimi”** anlatmak amacıyla kullanıldığı belirtilmiştir.

Uygulamalı eğitim, adayların, iş içinde yetiştirilmeleri sürecidir. Uygulamalı eğitim aşamasında adaylar, hizmet sınıflarına ilişkin görevleri eylemli olarak yürütürler. Eğitim örgütündeki aday memurların yetiştirilmeleri konusunu düzenleyen yönetmeliğe göre, uygulamalı eğitim; kuramsal bilgi edinmekten çok, yapılacak işlerin tanınmasını, bu işlerin yapılarını izlemeyi, kısaca, uygulama içinde yetişmeyi sağlar (m.24).

Uygulamalı eğitime (220) saat ayrılmıştır. Bu eğitim süresinin iki aydan az, beş aydan çok olmayan bir zaman diliminde tamamlanması gerekir. Bakanlık örgütünde uygulamalı eğitim, adayların görevli buldukları eğitim kurumu müdürlerinin sorumluluğunda yürütülür.

Uygulamalı eğitime alınan aday öğretmenler, görevlendirildikleri eğitim kurumlarında, öğretmenler kurulu toplantılarına katılırlar. Bağımsız nöbet görevi üstlenmezler. Nöbetçi öğretmenlik görevini, asıl öğretmenlerin sorumluluğunda uygulamanın içine girerek ve onlara yardım ederek öğrenirler. Her türlü eğitsel etkinliklere katılmak zorundadırlar. Öğretmeni olmayan sınıflarda bulunurlar. Rehber öğretmenin gözetiminde, onunla birlikte derslere girerler. Bağımsız ders veremezler (m.24).

Uygulamalı eğitim konuları ile etkinlikleri; **öğretim planları, ders araçları ile gereçleri, eğitimde çevrenin yeri, önemi, rehberlik hizmetleri, okulun yapısı ve özellikleri, ölçme ve değerlendirme**.

4. Sınavlar

Temel ve hazırlayıcı eğitim çalışmalarının sonlarında adaylara sınav uygulanır (m.16).

Sınavların, test, uzun yanıtı ya da uygulamalı biçimde yapılması konusundaki kararı, Eğitim ve Sınav Yürütme Komisyonu verir. Sınav yerlerinin, gün ve saatlerinin, sonuçlarının adaylara ve ilgili birimlere bildirilmesi de bu yarkurulun görevlerindedir (m.16). Sınav uygulamalarında, ilgili kurulların uymak ve uygulamakla yükümlü oldukları kurullar da yönetmelikte belirtilmiştir.

Sınavların, yönetmelikte belirlenen esaslara uyulmadan yapılması ya da değerlendirmede yanlışlığa düşülmesi durumlarında zarara uğrayanlar; yönetimin bütün eylem, iş ve işlemlerinin yargı denetimine bağımlı olduğuna ilişkin kural uyarınca, yönetsel yargıya (idare mahkemesine) başvurma hakkına sahiptirler. Öğretmen adaylarının adaylık eğitimi sonunda kazandıkları bilgi düzeylerini belirlemek için yapılan sınavların uygun içerikte olmaması, sınavın uygulanmasında yerine getirilmesi gereken hususlardan birine ya da birden fazlasına uyulmaması, değerlendirmenin nesnel yapılmaması, bu

sınavların geçerliliğini ortadan kaldırır. Yargı denetimi sonucunda geçerliliği olmadığı (kamu yararına ve hizmetin gereklerine, dolayısıyla hukuka uygun sayılamayacağı) saptanan sınavlar için iptal kararı verilir. ¹⁴

III. ADAYLIK İŞLEMLERİNİN SONUÇLANDIRILMASI

A) Uygulamalı eğitim değerlendirme belgesinin düzenlenmesi

Başarı düzeyini göstermek amacıyla, uygulamalı eğitim sonunda bir belge düzenlenir. “Milli Eğitim Bakanlığı Aday Memurlarının Yetiştirilmelerine İlişkin Yönetmelik”te yer alan bu belgenin adı “uygulamalı eğitim değerlendirme belgesi”dir. Belgenin içerdiği nitelikler, genel ve özeldir. Özel nitelikler, genel niteliklerin ögeleri olarak düşünülmüştür. Değerlendirme belgesi iki örnek olarak düzenlenir. Birinci örnek görevlinin sicil dosyasına konur, ikinci örnek ilgiliye (görevliye, aday memura) verilir. Özel niteliklerin her

¹⁴ Danıştay 12. Dairesi'nin 7.10.1998 günlü, E:1996/1891, K:1998/2571 numaralı kararı ile Ankara 4. İdare Mahkemesi'nin 10.5.1996 gün ve 1996/1891 numaralı kararı onanmıştır. Danıştay kararından anlaşılmaktadır ki, Ankara 4. İdare Mahkemesi'nin bu kararında, “...temel eğitim, hazırlayıcı eğitim ve staj dönemlerinden oluşan adaylık dönemi içinde tüm programların belirtilen kurallara uygun yürütülmemesinin sorumluluğunun aday memurlara yükletilemeyeceği, nitekim kurallara uygun yapılmayan Temel Eğitim programından sonra Hazırlayıcı Eğitim programına alınan aday memurların başarı oranının çok düşük kalması karşısında öngörülen eğitim programlarının yeterince sağlıklı ve amacına uygun olarak gerçekleştirildiğinden söz edilemeyeceği, bu durumda, Yönetmelikte öngörülen kurallara aykırı gerçekleştirilen Temel Eğitim programı veya Hazırlayıcı Eğitim programı sonunda yapılan sınavlarda başarısız sayılarak adaylık süresi içinde görevlerine son verilmesine ilişkin işlemlerin hukuka ve mevzuata uyarlık görülmediği...” de vurgulanmıştır (Danıştay Dergisi, sayı: 99).